

ВІДГУК

офіційного опонента доктора психологічних наук, професора Приходька Ігоря Івановича на дисертацію Миронця Сергія Миколайовича «Психологія діяльності міжнародних миротворчих місій», представлену на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.09 – «Психологія діяльності в особливих умовах»

Актуальність дослідження Миронця Сергія Миколайовича присвячено важливій в теоретичному та практичному аспектах проблемі психології діяльності міжнародних гуманітарних місій (МГМ), яка полягає у теоретичному узагальненні наукових знань про психологію діяльності фахівців в умовах МГМ та пошуково-рятувальних операціях (ПРО), наявності суперечностей та неузгодженостей у процесі професійного становлення рятувальників міжнародного класу, відсутність концептуального підходу до психологічного супроводу їхньої діяльності.

Проведений автором аналіз великих природних катастроф кінця ХХ початку ХХІ століття показав, що найбільша їх частка (41%) припадає на шторми, 28% на землетруси, 25% на повені та 6% засухи. У зв'язку з цими природними катаклізмами фахівці зведених аварійно-рятувальних загонів Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС) здійснили майже 40 МГМ та ПРО в закордонних країнах. Часто рятувальники міжнародного класу виконують професійні завдання в екстремальних умовах, а під час їх діяльності впливає багато негативних факторів, які відображаються на індивідуально-психологічних особливостях особистості фахівців та їх психічному здоров'ї. Після виконання завдань в екстремальних умовах існує необхідність у фізичному та психологічному відновленні фахівців. Однак заходи професійного психологічного відбору, психологічної підготовки та психологічного супроводу діяльності рятувальників в умовах МГМ та ПРО не проводяться, після завершення місії заходи психологічної декомпресії, а також психологічної реабілітації також не здійснюються.

Не дивлячись на вищевказану важливість вивчення психологічних аспектів професійної діяльності рятувальників міжнародного класу, ця проблема ще не була предметом окремого дослідження. Все це обумовило необхідність теоретичного та емпіричного вивчення концептуальних засад психології діяльності рятувальників в умовах МГМ та ПРО. Тому тема дисертації, що обрав С.М. Миронець, є своєчасною та актуальною.

Зв'язок роботи з планом НДР галузі. Робота виконувалася у межах вимог Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2016-2020 рр., затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 554, Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 р., затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2014 р. № 385, плану науково-дослідної роботи Київського національного торговельно-економічного університету.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Мета, завдання, об'єкт і предмет дослідження С.М. Миронця є логічно узгодженими та коректно сформульованими. Визначені дисертантом методологічні, теоретичні та методичні концепти дослідження забезпечили підґрунтя для виконання поставлених завдань і, відповідно, досягнення визначеної мети. Дисертація складається з анотації українською та англійською мовами, списку публікацій здобувача за темою дисертації, вступу, семи розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків, що оформлені окремо. Аналіз змісту дисертаційної роботи засвідчив наступне.

У *першому розділі «Загальна характеристика психологічного аналізу діяльності»* автором проаналізовано стан розроблення проблеми діяльності фахівця у вітчизняній та зарубіжній психології, розглянуто категоріально-понятійний апарат теорій діяльності людини, уточнена психологічна структура діяльності, проаналізовано особливості професійної діяльності людини в умовах впливу стрес-факторів підвищеної інтенсивності.

Теоретичний аналіз наукової літератури дозволив автору дисертації довести, що категорія «діяльність» є центральним поняттям у вітчизняній психологічній науці та визначає активне ставлення людини до світу, спрямоване на його пізнання й цілеспрямоване перетворення. З'ясовано, що сьогодні сформовано основні концепції методології дослідження, запропоновано певні методи аналізу психічного життя людини, розкрито механізми функціонування психічних явищ, а також механізми, що визначають динаміку й спрямованість психічного розвитку людини в діяльності. У сучасній психології сформувалися два основних способи дослідження проблеми психології діяльності: структурно-морфологічна та функціонально-динамічна парадигма психологічного аналізу діяльності. Вона передбачає необхідність кількох якісно різнорідних психологічних компонентів – одиниць, які закономірно взаємопов'язані між собою й утворюють цілісну психологічну структуру діяльності. Ця структура динамічна, а її функціонування і є процесом діяльності.

Автором доведено, що у процесі професійної діяльності особистість формується, розвивається та змінюється (у прогресивному або регресивному напрямі) у межах індивідуально-окресленого діапазону. Діяльність фахівців екстремального профілю характеризується комплексом ситуативно-психогенних і особистісних факторів, які, пред'являючи підвищені вимоги до ресурсних і резервних можливостей організму на всіх рівнях організації, є предикторами психологічних і соматичних наслідків. Професійні стрес-фактори запускають інтегральний динамічний процес адаптації спеціалістів до екстремальних умов діяльності, який проявляється адаптаційною стресовою реакцією, а в окремі періоди при повторюваних тривалих впливах супроводжується формуванням поліморфних постстресових особистісних змін, здатних закріплюватися і в подальшому трансформуватися під впливом психосоціальних умов і стресорів повсякденного життя.

У *другому розділі «Основні моделі психологічного аналізу діяльності»* автором використано системогенетичний підхід до моделювання психологічного

аналізу діяльності та доведено, що основним з них є професіографічний підхід. З використанням даного підходу розроблено концептуальну модель психології діяльності МГМ та ПРО, метою якої є опис базових (основних) її компонентів та специфіки їх застосування у процесі виконання рятувальником міжнародного класу професійних завдань за призначенням. Такий підхід дозволив автору розкрити особливості відображення суб'єктом діяльності об'єктивної реальності та визначити характер і співвідношення особистісних і предметних взаємодій, вибудувати психологічну структуру діяльності МГМ. Розроблений алгоритм вивчення діяльності МГМ був здійснений на трьох рівнях аналізу: нормативно-параметричному, морфологічному та функціональному.

У *третьому розділі «Дизайн дослідження»* автором дисертації представлено хронологію дослідження, групи досліджуваних та характеристики психодіагностичного інструментарію, що використовувався. У дослідженні на різних етапах реалізації мети і завдань наукового пошуку взяли участь 336 респондентів. Детальна характеристика груп досліджуваних та характеристика їхньої діяльності дозволили автору сформувати адекватний інструментарій дослідження та визначити відповідні методи для обробки його результатів. У поетапності пізнання діяльності рятувальників міжнародного класу було виділено інформаційний, аналітичний, синтетичний, емпіричний та результуючий етапи дослідження. Відповідно, кожен етап мав свою мету і завдання, які були узгоджені з загальною концепцією дослідження.

У *четвертому розділі «Міжнародні гуманітарні місії та пошуково-рятувальні операції: історія та перспективи»* автором здійснено генезу міжнародного гуманітарного руху, розкрито участь України у міжнародних гуманітарних місіях та рятувальних операціях, розглянуто нормативно-правове регулювання залучення корпусу рятувальників ДСНС України до МГМ та ПРО.

Ретроспективний аналіз зародження та розвитку міжнародного гуманітарного руху дозволив автору встановити, що з моменту створення у 1863 р. «Міжнародного комітету Червоного Хреста» уся гуманітарна діяльність регламентувалася протоколами Женевських Конвенцій та забезпечувала захист прав і свобод військовополонених, поранених та населення, що постраждало внаслідок воєнних дій. Діяльність фахівців МГМ та ПРО з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій (НС) невоєнного характеру здійснюється Україною, починаючи з 1998 р.

Проведений дисертантом аналіз правових основ залучення зведених рятувальних загонів ДСНС України до МГМ та ПРО дозволив з'ясувати складну вертикаль ієрархічних взаємозалежних механізмів та передумови розробки сучасних підходів до утворення нового виду професійної групової діяльності, яка відбувається в режимі постійної готовності до реагування на надзвичайні ситуації як на території держави, так і за її межами. Розроблена автором схема узагальненої структури співробітництва ДСНС України з міжнародними організаціями в галузі планування, попередження виникнення та реагування на надзвичайні ситуації природного і техногенного характеру дає вагомі підстави до розуміння багатьох проблемних питань у сфері МГМ та ПРО.

У п'ятому розділі **«Утворення, атестація та професійна підготовка аварійно-рятувальних служб та рятувальників міжнародного класу»** автором розглянуто психологічні особливості утворення та атестації різних категорій аварійно-рятувальних служб та рятувальників міжнародного класу, зміст професійно-психологічної підготовки команди рятувальників важкого класу з пошуку та порятунку в умовах міста, крос-культуральні особливості та їх урахування при підготовці рятувальників до діяльності в умовах МГМ.

Дисертантом запропоновано професійну підготовку рятувальників міжнародного класу розподілити на три основні види: загальну, спеціальну та цільову (або ситуативну). Загальна професійна підготовка передбачає оволодіння рятувальниками спеціальними знаннями, навичками та вміннями у сфері рятувальної справи, необхідними для ефективного виконання ними професійних обов'язків в умовах МГМ. Спеціальна професійна підготовка спрямовується на вироблення психологічної стійкості фахівців до конкретного екстремального (спеціального) виду діяльності. Цільова (ситуативна) професійна підготовка передбачає формування у фахівців психологічної готовності до ефективної (безпомилкової) діяльності в конкретній ситуації (наприклад, перед виїздом на НС).

Автором розроблено структурну модель професійно-психологічної готовності рятувальників до діяльності у складі МГМ та запропоновано заходи цілеспрямованої професійно-психологічної підготовки рятувальників з використанням смуги психологічної підготовки рятувальників. Доведено, що якість виконання завдань в умовах МГМ неможлива не тільки без ефективної комунікації з місцевими владними структурами й населенням, яке потребує допомоги, але й також і без знання місцевих звичаїв, традицій та особливостей спілкування. Незнання або відсутність навиків такої комунікації неминуче призводить до певних психологічних комунікативних бар'єрів та негативно відбивається на ефективності взаємодії між рятувальниками, постраждалим населенням та місцевими органами влади.

У шостому розділі **«Психологічне вивчення та опис об'єктивних параметрів діяльності міжнародних гуманітарних місій та пошуково-рятувальних операцій»** автором проведено аналіз НС, при яких найбільш доречно залучення пошуково-рятувальної команди важкого класу, розглянуто методологію проведення пошуково-рятувальних робіт для країни, яка потерпає від стихійного лиха, а також іноземних пошуково-рятувальних загонів, які мають прийти на допомогу, обґрунтовано розподіл праці фахівців пошуково-рятувального загону важкого класу в умовах МГМ та визначено основні стрес-фактори МГМ та ПРО.

Автором встановлено, що найбільш вірогідно залучення зведених рятувальних загонів до ліквідації НС у складі МГМ та ПРО при виникненні великомасштабних землетрусів, катастрофічних повеней, масштабних пожеж в екосистемах та надзвичайних ситуаціях, пов'язаних з епідеміями, війнами та локальними військовими конфліктами. Доведено, що діяльність фахівців пошуково-рятувальної команди міжнародного класу відбувається на підставі єдиних керівних принципів та методології проведення міжнародних пошуково-рятувальних операцій, а її розподіл поділяється на такі компоненти, як:

керівництво, пошук, рятування, медична допомога, матеріально-технічне забезпечення та логістика.

Дисертантом визначено, що діяльність рятувальників в умовах проведення МГМ та ПРО може відбуватися як індивідуально, так і спільно у складі розрахунків, команд, груп та поділяється на п'ять основних фаз: готовності, мобілізації, пошуково-рятувальних робіт, демобілізації та післяопераційна фаза. Обґрунтовано, що рятувальник міжнародного класу повинен відповідати вимогам рятувальної спеціальності та володіти загальними компетентностями, що висувуються до рятувальників міжнародного класу, та мати сертифікат про успішне проходження базового курсу підготовки за системою ІНСАРАГ.

Факторний аналіз надав авторові можливість виокремити 40 провідних стрес-факторів МГМ та ПРО (з 83), набір яких притаманний діяльності членів пошуково-рятувальної команди важкого класу, що залучається до участі у МГМ та ПРО. Виокремлені стрес-фактори відносяться до ситуаційно-середовищних, соціальних, етнокультуральних, супутніх та власне психологічних стрес-факторів МГМ та ПРО.

У цьому розділі **«Психологічне вивчення та опис суб'єктних параметрів діяльності міжнародних гуманітарних місій та пошуково-рятувальних операцій»** автором проведено аналіз уявлень рятувальників міжнародного класу про умови їх індивідуальної та спільної діяльності, їх суб'єктивного ставлення до МГМ та ПРО; визначено ПВЯ та особистісні особливості рятувальника, що впливають на успішність виконання ним завдань за призначенням в умовах МГМ; проаналізовано психічні стани, що виникають у рятувальників в умовах МГМ; визначено індивідуально-психологічні особливості поведінки рятувальників в типових ситуаціях МГМ.

Автором визначено, що для успішної професійної діяльності рятувальника міжнародного класу в умовах МГМ найбільш впливовими є такі ПВЯ, як особистісна тривожність (бажано, щоб був дещо підвищеним рівень лише реактивної тривожності), нервово-психічна стійкість, інтегральний показник інтелектуальних здібностей, загальний рівень інтернальності. Доведено, що основними особливостями способу життя в умовах МГМ рятувальники міжнародного класу вважають: тривалу відірваність від дому й родинного кола, відсутність вихідних і святкових днів, напружений графік роботи, замкнутий простір впродовж проведення МГМ, нестача вільного часу, проведення більшої частини часу в умовах виконання завдань за призначенням.

Обґрунтовано, що діяльність рятувальників міжнародного класу в умовах МГМ пов'язана зі значними фізичними і нервово-емоційними навантаженнями, а також ускладнена впливом численних несприятливих і небезпечних факторів навколишнього середовища. Ці обставини істотно підвищують ймовірність розвитку негативних змін функціонального стану фахівця, що проявляються у зниженні рівня або зривів психічної і психофізіологічної адаптації. Останні неминуче проявляються у професійних помилках і порушеннях в алгоритмах діяльності (зривах), порушеннях дисципліни, в психічних і психосоматичних розладах.

Дисертантом доведено, що на ефективність спільної діяльності рятувальників міжнародного класу в умовах МГМ безпосередньо впливають професійні

відносини. Критерієм групової ефективності зведеного пошуково-рятувального загону ДСНС України в умовах МГМ є якість професійних стосунків рятувальників міжнародного класу. У результаті проведеного дослідження автором були розроблені прогностична модель професійної успішності рятувальника міжнародного класу на основі визначення основних професійно важливих якостей фахівця та математична модель прогнозування психологічної сумісності кандидатів при формуванні зведеного пошуково-рятувального загону ДСНС України для виконання конкретної МГМ.

У цілому проведений аналіз змісту дисертації С.М. Миронця дозволяє стверджувати, що дослідник ґрунтовно орієнтується у проблемі психології МГМ, ознайомлений з результатами відповідних наукових досліджень українських і зарубіжних авторів, має власну наукову позицію щодо вирішення наукової проблеми – наявності ґносеологічної неузгодженості, пов'язаної з фрагментарністю наукового пояснення психологічних особливостей діяльності рятувальників міжнародного класу в умовах МГМ та ПРО, та з необхідністю розробки нових концептуальних засад психологічного супроводження професійної діяльності рятувальників міжнародного класу на різних її етапах.

Достовірність і новизна висновків, сформульованих у дисертації, повнота їх викладу в опублікованих працях

Ознайомлення з дисертацією та публікаціями С.М. Миронця засвідчує, що дослідник із належною глибиною і повнотою з'ясував та обґрунтував наукову новизну та практичне значення отриманих результатів. На погляд опонента **особливе наукове значення** мають висновки щодо:

- комплексу наукових знань, що дають цілісне та систематизоване уявлення про психологію діяльності рятувальників в умовах МГМ та ПРО;
- визначення блоків (груп) провідних професійно важливих якостей рятувальників міжнародного класу, які необхідні для здійснення ефективної професійної діяльності в умовах МГМ та ПРО;
- обґрунтування необхідного психодіагностичного інструментарію для визначення ПВЯ рятувальників міжнародного класу при формуванні зведених рятувальних загонів до виконання завдань у складі МГМ та ПРО;
- розроблення структурної моделі психологічної готовності рятувальників до діяльності у складі МГМ;
- обґрунтування структурно-функціональної моделі спілкування рятувальників в умовах МГМ та ПРО;
- розкриття соціально-психологічних детермінант ефективної діяльності фахівців зведених рятувальних загонів у складі МГМ та ПРО;
- доведення основних видів та причин виникнення комунікативних бар'єрів у фахівців зведених підрозділів МГМ;
- визначення факторної структури провідних стрес-факторів, які впливають на діяльність рятувальників МГМ;

– розроблення математичної моделі прогнозу ПВЯ рятувальників міжнародного класу, яка дозволяє визначати прогностичну складову успішності та готовності рятувальників до діяльності у складі МГМ;

– розроблення математичної моделі прогнозування психологічної сумісності кандидатів при формуванні пошуково-рятувального загону ДСНС при виконанні конкретної МГМ;

– обґрунтування нових напрямів розвитку системи цілеспрямованої психологічної підготовки рятувальників міжнародного класу до виконання завдань у відмінному етнокультурному, крос-культурному, географічному, кліматичному та інших професійних середовищах при впливі стрес-факторів НС підвищеної інтенсивності.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що результати дослідження використовуються при формуванні засад державної політики у сфері цивільного захисту населення і територій України, сприяють формуванню позитивного іміджу ДСНС на міжнародному рівні. Основні наукові результати впроваджені у законодавчу, нормативно-правову базу ДСНС, навчальний процес та науково-дослідну роботу закладів вищої освіти, практичну діяльність підрозділів ДСНС. Нові наукові знання, сучасні психологічні технології, навчальні, тренувальні, коригувальні методики та методичні прийоми дозволяють розширити уявлення про вдосконалення професійної підготовки рятувальників в умовах МГМ та ПРО, а також психологічного супроводження їх професійної діяльності.

Дисертація С.М. Миронця побудована на достатній джерельній базі (410 найменувань, з них 30 іноземною мовою). Основні результати дослідження опубліковано в 90 наукових працях, із них в 7 монографіях (одна одноосібна), 19 статтях в наукових фахових виданнях в галузі психології, 5 статтях у наукових виданнях іноземних держав; 2 публікаціях в інших наукових виданнях, 49 публікаціях у матеріалах науково-практичних конференцій, 2 підручниках та 6 навчальних посібниках, які додатково відображають наукові результати. Наукові публікації за темою дослідження та автореферат із належною повнотою відображають зміст дисертації.

У цілому, позитивно оцінюючи наукове і практичне значення отриманих дисертантом результатів, слід відмітити ряд дискусійних положень щодо змісту роботи, а також висловити окремі зауваження та побажання.

Зауваження до дисертаційного дослідження:

1. Положення наукової новизни одержаних результатів (с. 17-18) представлені у вигляді анотацій, де дуже коротко тільки констатується, що зроблено в дисертації, але було б доцільно стисло розкрити їх зміст, конкретно вказуючи, що ж саме нового отримано автором на відміну від раніше відомих результатів, що рекомендує ДАК МОН.

Так, крім тих наукових положень, що сформульовані в дисертації, було б доцільно відобразити такі конкретні наукові результати, які автором вперше отримано та було представлено в дисертації, наприклад:

– презентовано комплекс наукових знань, що дають цілісне та систематизоване уявлення про психологію діяльності рятувальників в умовах МГМ та ПРО;

– визначено блоки (групи) провідних ПВЯ рятувальників міжнародного класу, які необхідні для здійснення ефективної діяльності в умовах МГМ та ПРО;

– обґрунтовано необхідний психодіагностичний інструментарій для визначення ПВЯ рятувальників міжнародного класу при формуванні зведених рятувальних загонів до виконання завдань у складі МГМ та ПРО;

– розроблено модель психологічної готовності рятувальників до діяльності у складі МГМ;

– обґрунтовано модель спілкування рятувальників в умовах МГМ та ПРО;

– розкрито соціально-психологічні детермінанти ефективної діяльності фахівців зведених рятувальних загонів у складі МГМ та ПРО;

– доведено основні види та причини виникнення комунікативних бар'єрів у фахівців зведених підрозділів МГМ;

– визначено факторну структуру провідних стрес-факторів, які впливають на діяльність рятувальників МГМ;

– розроблено математичну модель прогнозування ПВЯ рятувальників міжнародного класу, яка дозволяє визначати прогностичну складову успішності та готовності рятувальників до діяльності у складі МГМ;

– розроблено математичну модель прогнозування психологічної сумісності кандидатів при формуванні пошуково-рятувального загону ДСНС при виконанні конкретної МГМ;

– обґрунтовано нові напрями розвитку системи психологічної підготовки рятувальників міжнародного класу до виконання завдань у відмінному етнокультурному, крос-культурному, географічному, кліматичному та інших професійних середовищах при впливі стрес-факторів надзвичайних ситуацій підвищеної інтенсивності.

2. Перший та другий розділи дисертації дуже перевантажені загальновідомою інформацією про генезис та зміст наукових теорій діяльності, психологічної структури діяльності, професіогенезу, психологічних аспектів діяльності тощо (близько 25 % від загального обсягу дисертації). На наш погляд, було б доцільно дуже стисло викласти аналіз тих теорій, на які спирався автор у своєму дослідженні, та сконцентруватися на більш детальному аналізі психології діяльності в особливих умовах, зокрема, зовнішніх та внутрішніх факторах та психологічних особливостях професійної діяльності рятувальників міжнародного класу в умовах МГМ та ПРО.

Також при проведенні теоретичного аналізу дослідження зовсім не розглянуто такий сучасний напрям професіогенезу, як акмеографія або акмеографічний підхід до формування фахівця екстремального виду діяльності, зокрема, рятувальника міжнародного класу в умовах МГМ та ПРО, не розкриті його основні етапи та їх зміст. На сьогодні таких теоретичних та емпіричних досліджень як українських, так і зарубіжних вчених достатньо багато.

Автором було здійснено професіографічний аналіз діяльності рятувальників у складі Команди HUSAR MRC Ukraine (міжнародного класу) та медиків-рятувальників

(с. 135), але чомусь професіограми даних фахівців не було розроблено та сформульовано.

3. На нашу думку, автор недостатню увагу приділив аналізу сучасних наукових джерел іноземних вчених, які досліджували проблему діяльності фахівців в умовах виконання завдань в МГМ та ПРО. Таких робіт чимало, наприклад, тільки у виданнях відомої американської видавничої корпорації Taylor & Francis більше 2000 наукових джерел, пов'язаних з дослідженням різних аспектів діяльності в умовах МГМ та ПРО. Наприклад, це дослідження Sofia Nilsson et al. (2012) "Moral Stress in International Humanitarian Aid and Rescue Operations: A Grounded Theory Study" (Софії Нільсон та співавтори «Моральний стрес у міжнародної гуманітарної допомозі та рятувальних операціях: дослідження обґрунтованої теорії»); Gili Shenhar et al. (2016) "The need for international search and rescue (SAR) teams during an earthquake: Nepal case study" (Джیلی Шенхар та співавтори «Потреба у міжнародних пошуково-рятувальних групах під час землетрусу: приклад з Непалу»); Eugenio Cusumano «The sea as humanitarian space: Non-governmental Search and Rescue dilemmas on the Central Mediterranean migratory route» (Єугеніо Кусумано «Море як гуманітарний простір: дилеми неурядових пошуково-рятувальних організацій на міграційному шляху Центрального Середземномор'я»); «Promotion and implementation of international law: a Commonwealth perspective» (2017) (Секретаріат Європейського Союзу «Заохочення та використання міжнародного гуманітарного права: перспективи Співтовариства») та багато інших наукових джерел.

4. Після виконання завдань в екстремальних умовах існує необхідність у фізичному та психологічному відновленні фахівців. С цим погоджується автор дисертації та на с. 71 він пише, що «діяльність в екстремальних умовах не може проходити безслідно навіть для професіоналів...». І далі «Для збереження працездатності фахівців і професійного здоров'я доцільно здійснювати заходи медико-психологічного супроводу, а після завершення діяльності – медико-психологічної реабілітації. Якщо подібні заходи не здійснювати, то суттєво підвищується ризик виникнення різноманітних психогенних розладів і психосоматичних порушень». Однак автором, нажаль, не запропоновано заходи психологічного супроводу діяльності рятувальників в умовах МГМ та програму або шляхи відновлення цих фахівців.

5. У четвертому, п'ятому та шостому розділах дисертації є дуже багато цікавого матеріалу, пов'язаного з МГМ, але він опосередковано пов'язаний з дослідженням особливостей психології діяльності рятувальників в умовах МГМ, тому його було б доцільно розмістити у додатках. Наприклад, у п. 4.2. (с. 170-189) представлена інформація про діяльність України у міжнародних гуманітарних місіях та рятувальних операціях, багато наводиться даних про особливості роботи у різних місіях у Туреччині, Індії, Пакистані, про особливості діяльності рятувальників під час виконання завдань, багато спогадів учасників тих подій, але цей матеріал було б доцільно викласти у додатках, а психологічні аспекти діяльності фахівців, особливості стрес-факторів, що впливали на рятувальників, та загальні психологічні проблеми, що виникали у них в цих місіях, викласти в основному тексті дисертації.

6. Автором з використанням експертної оцінки проранжовано ПВЯ, необхідні для ефективної діяльності рятувальників міжнародного класу (с. 333), де визначено такі провідні якості, як «готовність до виправданого ризику», «стресостійкість» та «нервово-психічна стійкість», які зайняли у цьому рейтингу 1, 2 та 3 місце відповідно. Виникає питання, чому автором не використано у своєму дослідженні психодіагностичні методики, за допомогою яких було можливо визначити рівень розвитку цих ПВЯ та яким чином він визначався? Наприклад, для визначення «готовності до виправданого ризику» можна було б використати методики «Психологічна готовність до ризику» або «Психологічна готовність до екстремальної діяльності». «Стресостійкість» та «нервово-психічна стійкість» – чи не близькі по змісту категорії, навіщо їх було окремо виділяти?

7. У п. 5.2 викладено вимоги до професійної підготовленості рятувальника в системі INSARAG. Чи існують вимоги до психологічної готовності рятувальника та ПВЯ, необхідних для здійснення ефективної професійної діяльності? Якщо ні, виникає питання, а чи потрібно їх визначати, а також де ж пропозиції щодо їх формування?

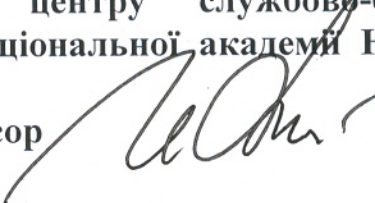
Зазначені зауваження носять дискусійний характер та не є надто суттєвими, тому аж ніяк не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації. Вони, скоріше, спричинені різновекторністю, багатоаспектністю та масштабністю проведеного дослідження.

ВИСНОВОК

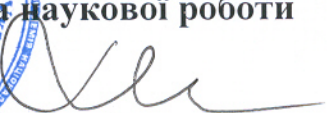
Дисертація Сергія Миколайовича Миронця за темою «Психологія діяльності міжнародних миротворчих місій», що представлена на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.09 – «Психологія діяльності в особливих умовах», є актуальним, завершеним і самостійним дослідженням, в якому розв'язується вагома наукова проблема, яка має важливе соціальне, прикладне і наукове значення. Відповідає вимогам Міністерства освіти та науки України, що висуваються до докторських дисертацій.

Вищезазначене дає підстави вважати, що Сергій Миколайович Миронець заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.09 – «Психологія діяльності в особливих умовах».

Офіційний опонент –

**Начальник науково-дослідного центру службово-бойової діяльності
Національної гвардії України Національної академії Національної гвардії
України**
доктор психологічних наук, професор **Ігор ПРИХОДЬКО**

Згоден.

**Перший заступник начальника Національної академії Національної гвардії
України з навчально-методичної та наукової роботи**
доктор технічних наук, професор **Олександр МОРОЗОВ**

